

İdeal İstişare ¹

İstişare Kendi Fikirlerimizi Dayatma Yeri Olmamalı

İstişare esnasında insaf ve vicdan kriterleriyle meseleleri değerlendirmenin önemli bir ölçüsü de Kur’ân-ı Kerim’in amellerin tartılmasıyla ilgili beyan buyurduğu şu ölçüdür:

“Her kim zerre miktarı hayır işlerse, karşılığını görür; her kim de zerre miktarı şer işlerse o da karşılığını görür.”(Zilzâl Sûresi, 99/7-8).

Yani herhangi bir meseleyle ilgili karşılıklı ortaya konulan donelerden zerre kadar şer yönü hayır cihetine ağır gelengörüş bir kenara konulmalı ve bunun yerine hayır yönü zerre kadar bile olsa ağır basan görüş esas alınmalıdır. Yani amellerin tartılmasında nasıl ki, hayrın şerre rüçhaniyeti varsa ve Cenâb-ı Hak da kulları hakkında buna göre hüküm veriyorsa, bu düstur bizim istişarelerimize de hâkim olmalıdır. O halde dile getirilen görüşlerden birisinin zerre kadar hayır ağırlığının söz konusu olduğu bir yerdene kıdeminne unvanınne makamınne de parmakla gösterilen biri olmanın etkisi söz konusu olamaz. Aksine hakikat orta yerde dururken bütün bunları bir kredi olarak görme ve baskı unsuru yapma meşveretin ruhunu tahrip etme demektir.

Evet, meşverette katiyen dayatma olmamalıdır. İslâm’a göre en makbul insan, yarım saatlik bir meşveret içinde karşı tarafı dinlerken on defa “Siz bu konuda çok haklısınız. Söylediğiniz her sözün altına imzama atarım. Fakat bunların yanında benim de aklıma şöyle bir düşünce gelmişti. Buna ne buyurursunuz?” diyen kimsedir. İşte meşveretin şerefini koruyan, şeref abidesi insan budur. Yoksa karşı tarafı dinleme saygısını gösteremeyen ve sürekli kendi düşüncelerini doğru gören kimse esasında nefsinin put haline getirmiş bir zavallıdır. Nefsi karşısında rükû ve secdeye varan böyle bir zavallı ise din ve hizmet adına konuştuğunu zannetse de hakikatte nefsi hesabına konuşuyor demektir. Dolayısıyla onun ortaya koyduğu düşünceler hep reaksiyona sebebiyet verecek, tepkiyle karşılanacaktır.

Bu sebeptendir ki insan, istişaredeki hal, hareket ve konuşmalarında sertliğini kırmalı, fikirlerinin sivri yanlarını törpülemeli ve böylece hüsn-ükabulle karşılanmasını sağlamalıdır. Meselelerin sertliğinin kırılmadığı, düşüncelerin yumuşak bir üslupla seslendirilmediği ve sertliklerin bulunduğu bir meşverette ise kırılıp dökülmeler olur.

Kıdem ve Makam Üstünlüğü Değil Hakk’ın Hatırı

Bazen istişarelerde zaafı olan kimseler kıdem ve kredilerini kullanmaya çalışır, dayatmalarda bulunur. Böylece onlar bilmeyerek de olsa, kıdemleri ve makamları uğruna, din adına yaptıkları hizmetlerini açıktan açığa istismar etmiş olur. Ancak hiç kimsenin egoist vebencilce tavırlarla istişarenin yümün ve bereketini alıp götürmeye hakkı yoktur.

Konuyla ilgili bir misal arz etmek istiyorum. Hasan Basri Hazretleri bazı sahabe efendilerimizle birlikte bir mecliste sohbet halkasında bulunuyor. Bu meclise uğrayan insanlar sorularını sahâbilerle soruyor ve onlara danışıyorlar. Zaten olması gereken de budur. Çünkü sahabe-i kiram, Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzurunda bulunmuş ve o huzurun boyasıyla boyanmış insanlardır. Zannediyorum Allah Resul’ünün (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzurunda bir kere bile bulunmak, Kur’ân-ı Kerim’i baştan sona on kere okumak kadar feyz ve bereket vesilesidir. Çünkü O’nun her tavrında Hak nümeyandı. Bakışlarında, kulak kabartışında, ağzını açışında, dilini ve dudaklarını hareket ettirışinde dahi hep Allah’a inanmışlığın hakikatleri görülürdü. Bir şair bu durumu, “Her secde ettiğinde onda Allah mütecellî olurdu” sözleriyle ifade etmiştir. Yani O’na bakan bir insan, O’nun silinip gitmesi karşısında adeta Allah’la karşı karşıya kalıyordu. Hâşâ bunun manası, zat-ı nübüvvette, Zat-ı Ulûhiyet tasavvur etme değildir. Bilakis O’nun her tavır ve davranışıyla Allah’ı ifade ettiğini vurgulamaktır. Dolayısıyla

¹ M. Fethullah Gülen, “İdeal İstişare-2”, <https://www.herkul.org/kirik-testi/ideal-istisare-2/>.

böyle bir Nebiyy-i Muhterem'in huzurunda bulunan sahâbiler hiç şüphesiz ayrıbir insibağ yaşıyorlardı. Hele O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) yürekten bağlı bulunan insanların hayatlarıboyunca en azındanher gün birkaç defa O'nun huzuruna çıkmayı ihmal etmemeye çalıştıkları düşünülecek olursa, elbette onların sözleri dinlenilmesi ve düşüncelerine müracaat edilmesi gereken insanlar oldukları anlaşılmış olur. Ayrıca o dönem itibarıyla ekonomik, idari ve sosyal hayat bütünüyle din ekseninde dönüyor ve dinin nasslarına bağlı götürülüyordu. Dolayısıyla insanlar, hayata ait problemleri çözme mevzuunda dinin sarsılmaz ve sabit kurallarına başvuruyorlardı. Hasan Basri Hazretleri'nin döneminde yaşayan insanların dinin kaynağından beslenen ve henüz hayatta olan sahabe efendilerimize başvurmaları buradan kaynaklanıyordu.

İşte Hasan Basri Hazretleri'nin bulunduğu böyle bir mecliste yine bir sahâbiefendimize (ra) soru sorulmuş, o da cevabını vermişti. Sahabeefendimizin konuşması bittikten sonra bir ara söz sırası henüz 25-30 yaşlarında olan vearka tarafta bir yere oturmuş bulunan Hasan Basri'ye geliyor. O, ağzını açıp konuşmaya başlayınca sahabeefendimiz hayran kalıyor. PeygamberimizEfendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğrendiği ahlâkla çok hakperest ve çok inşafı olan o sahabeefendimiz etrafındakilere, "Bu adam varken ne diye bize soru soruyorsunuz?" diyor. Bu misalde de görüldüğü gibi sahabe-i kiram, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) nispeti, o münasebetin kazandırdığı kredi ve payeyi bile dayatma unsuru olarak kullanmıyordu. Sözünün daha tesirli ve muhakemesinin daha güçlü olduğuna inandıkları bir gencin yanında nazarları o gence yönlendiriyor ve onun konuşmasının daha yararlı olduğuna inanıyorlardı. Bence meşveretin ruhunu kavrama mevzuunda böyle bir yaklaşım çok önemlidir.

Maalesef günümüzde bu ölçüde bir hakperestlik ortaya konulamıyor. Şöyle böyle bir kıdemi olan insan, hep kendisinin konuşmasını ve o konuşurkende başkalarının mum kesilip onu dinlemesini istiyor. Ayrıca istişare meclisini teşkil eden fertler, başkaları konuşurken muhatabını dinlemek yerine, karşıdakinin sözüne mukabele adına kafada bir kısım cevaplar hazırlıyorlar. Bazen de gereksiz yere inatlara giriliyor ve karşı tarafın söylediğini reddetme adına ille de bir şey deme zorunluluğu hissediliyor. Hatta bazen karşı tarafı ilzam etme adına şeytani bir kısım kurgulara girildiği bile oluyor. Dolayısıyla istişare meclisinde konuşulan sözler hakikat bile olsa, onlardan istifade edilmesi mümkün olmuyor.

Hâlbuki "Hakkın hatırı âlidir ve o, hiçbir hatıra feda edilemez."Dolayısıyla bütün söz ve tavırların hak istikametinde örgülenmesi gerekir. O devasa kamet Hz. Pîr de, talebelerine bir şeyi sadece kendisi söylediği için kabul etmemeleri gerektiğini, zira kendisinin de yanılabilceğini ifade etmiştir. İşte bu enginliğe sahip olunmalıdır. Kimse vahiyle müeyyed bir peygamber olmadığına göre herkes hata edebilir, yanılabilir; bunu asla hatırdan çıkarmamalı.

Yeter ki Konuşan Hakikat Olsun!

Öte yandan hakikatin başkalarının beyanıyla ortaya çıkmasından, başkalarının eliyle ortaya konulmasından rahatsız olmamak gerekir. Şayet makul ve makbul bir mülâhazayı ifade edebilecek başka biri varsa, orada ille de "ben konuşayım, bu güzel fikirleri ifade etmekle takdir ve beğeni alayım" düşüncesi içine girmek mümince bir tavır değildir. Sancak mutlaka konuşulması gerekli olan bir konu hakkında başkalarının söyleyeceği bir söz yoksa ve bu konu dile getirilmediği takdirde o insanların bir mahrumiyet yaşaması söz konusu ise, işte o zaman hakkın hatırına konuşmak gerekir. Böyle bir durumda daumumun hissiyatının söylenen sözleri kabule müsait olup olmadığı iyi hesap edilmelidir ki, olumsuz bir tepkiye sebebiyet verilmemiş olsun. Söze saygı gösterilmeyen bir yerde susmak daha makul ve insanın beyan edeceği kendi düşüncesine saygının gereğidir. Çünkü konuşulan söz hak bile olsa, muhataplar baştan tepki verince sonradan onu kabul etmeleri çok zor olur. Hatta böyle bir durum karşısında oradan ayrılıp giden insanlar sonradan oturur kalkar ve kendi aralarında o düşüncenin uygulanmaması için yeni yeni bahaneler uydurabilirler. Bu açıdan genel hissiyatın hakikate saygı duyacağı sezildiği an konuşulmalıdır ki, herkes ondan istifade etsin.

Aynı zamanda istişareye katılan herkes, çok hakperest olmalıdır. Özellikle sözü dinlenen büyük insanların bu konuda çok hassas hareket etmeleri gerekir. Zira bu tür insanlar ne derlerse desinler, onların sözleri saygı görür. Hâlbuki onların söylediği sözler içerisinde de hata ve yanlışlıklar olabilir. İşte bu noktada hakperestlik adına büyüklerin yapması gereken şudur: Söyledikleri sözün yanlış olduğunu anladıkları an, hemen hatalarından dönmesini bilmeli ve bu konuda çok rahat olmalıdırlar. Ayrıca konuşması gereken bir insanın konuşacağı yerde, konuşmaması gereken insanların konuşması hem istifade edilecek sözün narka plana itilmesine, hem de gereksiz bir kısım dedikodulara girilmesine sebebiyet vermiş olur.